

Pedagogický seminář české univerzity v Praze v letech 1882—1887

K 100. výročí institucionálních začátků
pedagogiky a jejich spojení se vzděláním
učitelstva

DOC. DR. JOSEF CACH, CSc.,
filozofická fakulta UK, Praha

*Náš český pedagogický seminář má za účel
uvádět své členy k samostatnému vniknutí
ve vědeckou pedagogiku ... G. A. Lindner ve
Sborníku pedagogického semináře při české
univerzitě, Praha 1886, s. 6.*

Studie má za úkol 1) osvětlit na základě dosud nezpracovaných archívních dokumentů bývalého ministerstva kultu a vyučování ve Vídni, fondů archivu Karlovy univerzity v Praze a Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze¹⁾ vznik a počátky pedagogického semináře české univerzity v Praze v letech 1882—1887, 2) zpřesnit dosavadní hodnocení organizátorské, pedagogické a vědecké činnosti G. A. Lindnera jako prvního ředitele semináře a zakladatele české buržoazní pedagogiky jako vědy²⁾ a uvést v těchto souvislostech problematiku vzdělávání učitelstva středních škol a učitelstva vůbec jako příklad snah o spojení teorie s praxí.³⁾

Významný mezník, kterým v dějinách pražské univerzity a v dějinách národní kultury a vědy vůbec bylo rozdělení pobělohorské univerzity na univerzitu českou a univerzitu německou r. 1882, je současně také předělem ve vývoji přednášek z pedagogiky jako části přípravy učitelstva středních škol a ve vývoji pedagogiky jako vědy. Předcházel mu více než stoletý vývoj, který byl bezprostředně spojen s vývojem filozofických disciplín, zejména dějin filozofie, logiky, etiky a psychologie, a to nejprve v pedagogické a vědecké činnosti profesorů německého původu, kteří byli v různé míře také znalci národního, kulturního a vědeckého etnika českého. Máme na zřeteli ideologa osvícenství K. H. Seibta a jeho úvahy o vztahu vzdělání a blahobytu státu, Vídní a Vatikánem perzekvovaného filozofa, matematika a sociálního myslitele B. Bolzana a jeho koncepci výchovy a vzdělání v „nejlepším státě“, F. Exnera jako první-

ho znalce Herbartovy filozofie, psychologie a pedagogiky v českých zemích v období metternichovského absolutismu 40. let 19. stol. a v 70. letech O. Willmanna jako prvního profesora filozofie a také pedagogiky. K nim v období revolučního roku 1848 přistoupil F. Čupr, spojující znalost Herbarta s českou školskou tradicí na straně jedné, a A. Smetana a I. J. Hanuš jako stoupenci hegelovské filozofické levice na straně druhé, všichni již českého původu a oběti bachovského absolutismu. V 60. a 70. letech v interpretacích Herbarta z hledisek historickofilozofických, etických a psychologických pokračovali J. Dastich a J. Durdík. Zaměření přednášek z filozofických disciplín na pedagogiku bylo nadále okrajovým problémem.

V podmínkách rozvoje kapitalismu volné konkurence, politického liberalismu a jeho prvních krizí i počátků dělnického hnutí v politicky, ideově a nábožensky specifickém prostředí mnohonárodnostní rakousko-uherské monarchie byla na rozdíl od Německa integrace pedagogiky do univerzit oddalována. Vedla k tomu jednostranná dobrozdání většiny představitelů společenských a přírodních věd o nutnosti orientovat přípravu učitelstva středních škol na složku aprobačních předmětů a na převahu filozofických disciplín v utvářejícím se pedagogickém minimu této přípravy. Příčinou byla také nedůvěra k mladému vědnímu oboru, který postrádal pevnější místo v klasifikaci věd a všestranněji koncipovaný metodologický a obecně teoretický základ, než tomu bylo u Herbarta a v herbartismu. Po reformě vysokých škol, doprovozájející reformu gymnázia a vznik reálky v r. 1849, byly na pražské univerzitě budovány semináře, tj. dnešní katedry, a vědecké ústavy v pořadí, které jim na filozofické fakultě diktovaly výše uvedené zásady.⁴⁾

Teprve 27 let po Exnerově-Bonitzově reformě, vyslovující mj. požadavky na přípravu učitelstva, byl v r. 1876 zřízen pedagogický seminář s jednacím jazykem německým. Vyvíjel se na základě statutu, který O. Willmann předal 17. října 1875 vídeňskému ministerstvu k projednání.⁵⁾

Seminář za řízení O. Willmanna věnoval od počátku činnosti zvýšenou pozornost přednáškám z pedagogiky a jejich spojení s praxí pražských gymnázií.

Seminář měl v průměru 13 studentů, především klasických a germánských filologů. V obsahu a zaměření seminárních cvičení převládala problematika tzv. Gymnasialpädagogik, a to se zvláštním zřetelem k metodice výše zmíněných filologických oborů. Vycházela z podnětů Herbartovy pedagogiky a její interpretace v Zillerově univerzitním semináři v Lipsku. Na pozadí byly na jedné straně výsledky německé a francouzské sociologie a na druhé straně náboženská ideologie. Willmann již v tomto období připravoval obsáhlou práci o didaktice (*Didaktik als Bildungslehre*, 2 sv. v letech 1882–1889) a seminární cvičení spolu s úvodními přednáškami a záznamy o výstupech studentů mu byla vhodnou půdou pro její koncepci a dílčí formulace.

Čtenáře zpráv o činnosti semináře, které byly po skončení letního semestru v červenci prostřednictvím děkanátu filozofické fakulty v rektorátu univerzity předávány vídeňskému ministerstvu, zaujme i ve více než stoletém odstupu poznámka o seminárních cvičeních věnovaných srovnávání názorů na problematiku gymnázia jako výrazně privilegované školské instituce s koncepcí vzdělání na pomezí novohumanismu a jeho inovace z hlediska rozvoje přírod-

ních věd, a to v pojetí vybraných filozofů (Fichte, Schleiermacher), filologů (Gesner), pedagogů (vedle Herbarta také Hegel) a teologů katolické i protestantské provenience.

Od počátku činnosti semináře byla věnována značná pozornost budování knihovny.

Willmann, který měl evropský přehled po odborné literatuře a byl ve spojení s pedagogikou německou v celém jejím obsáhlém regionálním zázemí, pedagogikou francouzskou a částečně i anglickou, byl zpraven mj. o koncepci budování pedagogiky jako vědy a vysokoškolského vzdělávání učitelstva, kterou v r. 1874 ve vídeňském spisku *Die pädagogische Hochschule*⁵⁾ uveřejnil ředitel kutnohorského učitelského ústavu G. A. Lindner.

Spisek je pozoruhodným dokumentem doby po stránce politickoškolské, sociální a zejména pedagogické. Autor, který právě v něm a ve spisku *Eine Cardinalfrage der Schulpädagogik*⁶⁾ upozornil na svůj odklon od problematiky filozofické, etické, sociologické a psychologické k problematice pedagogické, pokračoval z pozic liberálně až buržoazně demokratických v kritice dílčích rozporů kapitalismu 1. pol. 19. stol., stavu vysokého školství a vzdělávání učitelstva. Učinil tak na základě idealistické a tehdy ještě pokrok neretardující teze o rozhodující úloze osvěty a výchovy ve vývoji společnosti a při zmírňování rozporů kapitalismu a o úloze státu při budování dokonalejšího a širším lidovým masám přístupnějšího školství, z jehož řízení zákonitě vymizí moc církve a klerikalismu. Teprve v tomto sociálním a školskopolitickém kontextu vyniknou zdůvodnění o budoucím významném postavení pedagogiky v klasifikaci věd, o utváření pedagogiky jako vědy a jejím vztahu k etice, psychologii, logice, nauce o národním hospodářství, estetice, o spojení teoretické a praktické stránky vzdělávání učitelstva středních škol a o ideji vysokoškolského vzdělávání učitelstva vůbec v široce koncipované vysoké škole pedagogické. Ideu vysoké školy pedagogické, nahrazující nevyhovující poměry pro vzdělávání učitelstva na univerzitě, zdůraznil její autor také v hesle *Pädagogische Seminare für das höhere Lehramt* (Pedagogické semináře pro vyšší učitelský úřad, tj. pro vzdělávání učitelstva na středních školách) v první pedagogické encyklopedii, která vznikla v českých zemích.⁷⁾

Stranou pozornosti odborné literatury u nás a v Německu zůstává dosud studie O. Willmanna *Die Vorbildung für das höhere Lehramt in Deutschland und Österreich* (Přípravné vzdělání pro učitelství na středních školách v Německu a Rakousku), uveřejněná ve 4. čísle pařížského mezinárodního sborníku *Revue Internationale de l'Enseignement* z r. 1881. Studie je přílohou zpráv ředitele pražského univerzitního pedagogického semináře vídeňskému ministerstvu.⁸⁾

Willmannova studie pokládá „vzdělávání učitelstva za nejstarší a nejpůvodnější funkci školské organizace“, která v mnohém zůstávala i počátkem 2. pol. 19. stol. na úrovni Melanchtonových doporučení. Podrobněji se zabývá snahami Herbarta a jeho stoupenců (K. V. Stoy na jenské univerzitě po r. 1842 a T. Ziller na lipské univerzitě po r. 1862) o zkvalitnění vzdělávání učitelstva středních škol v univerzitních pedagogických seminářích. Dosavadní řešení této problematiky předkládá jejímu vývoji čtyři možnosti: 1. Pedagogická sdružení

mimo univerzity, jež by doplňovala prostřednictvím zkušených středoškolských učitelů pedagogické vzdělání po státních zkouškách na univerzitách. — 2. Vědecké semináře na univerzitách, jež by dokonaleji, než je dosavadní systém anglický, spojovaly přípravu v aprobačních předmětech s metodickými dodatky k této přípravě. — 3. Univerzitní pedagogické semináře s cvičnou školou počínaje elementárním stupněm. — 4. Univerzitní pedagogické semináře bez cvičné školy, protože její praxe by mohla vést k šabloně a jednostrannostem. Willmannovo stanovisko je nejbližší této alternativě, spojující „vědecká a pedagogicko-didaktická studia“, zavádějící státní zkoušky pro učitelství z obou těchto složek studia⁹⁾ a prodlužující studium na pět let včetně dosud formálního zkušebního roku po státní zkoušce. Přitom se přiklání k hospitacím na několika školách.

Spisek G. A. Lindnera a pojednání O. Willmanna je třeba pokládat za významný příspěvek českých zemí ke školské politice a pedagogice i v širším měřítku, než byly hranice rakousko-uherské monarchie. Obě studie měly na zřeteli dosavadní vývoj a stav vzdělávání učitelstva středních škol nejen v monarchii, ale i v dalších zemích, zejména v Německu a v Anglii. Obě hledaly vhodná řešení pro sblížení teorie a praxe. Však zatímco Willmannova studie je popisnější a zabývá se téměř výhradně problematikou vzdělávání učitelstva pro střední školy, a to na základě buržoazního třídního přístupu ke gymnáziu a reálce jako k elitní větvi vyššího školství, Lindnerova studie vyznívá jako studie teoretická s relativně malým podílem pozitivistických podkapitol a hájí stanoviska protichůdná těmto Willmannovým tezím, včetně dodnes zajímavých postřehů o nutnosti rozvíjet pedagogiku v pokud možno nejširších spojitostech s rozvíjením nových forem vzdělávání učitelstva všech stupňů školské soustavy.

V dalších třídních, sociálních, politických a národnostních protikladech rakousko-uherské monarchie počátkem 80. let, kdy byly mj. po návratu českých poslanců do říšské rady sváděny školskopolitické boje o principy říšského školského zákona z r. 1869 a klerikální a statkářská reakce připravovala půdu pro přijetí novely z r. 1883, se vyhranila také stanoviska české a německé liberální buržoazie k dalšímu vývoji pražské univerzity. Dne 28. února 1882 tato politika drobných ústupků vyústila v kompromisní zákon o vzniku české univerzity a německé univerzity. Prvním rektorem české univerzity se stal 64letý V. V. Tomek, vůdce konzervativního křídla historiografie a stoupenec protilidové politiky staročeské strany. K činnosti filozofické a lékařské fakulty ve studijním roce 1882—1883 přistoupila o rok později činnost fakulty právnické a později také fakulty teologické. Filozofická fakulta, jejímž děkanem byl zvolen profesor matematiky F. J. Studnička, se stávala střediskem vědecké práce a namnoze i kulturním centrem českých zemí. G. A. Lindner označil obnovu Národního divadla a obnovení práv českého národa na univerzitě za dva mezníky mezi minulostí a budoucností národa. Dokonce se ve smyslu pozdně obrozeneckých ideálů domníval, že jde o počátek naplnění prorockých slov J. Kollára o slavné budoucnosti českého národa jako příslušníka velké rodiny slovanských národů. Z. Nejedlý později několikrát označil toto období praž-

ské univerzity a její boje na poli vědy a kultury včetně bojů proti rukopisným padělkům za období přímo heroické.

Jedním z prvních rozhodnutí vedení filozofické fakulty bylo určení komise ve složení J. Durdík, proděkan a profesor filozofie, J. Kvíčala, profesor klasické filologie, ředitel semináře tohoto vědního oboru a stoupenec konzervativní staročeské politiky, J. Gebauer, profesor slovanské filologie, ředitel semináře tohoto vědního oboru a významná postava v bojích za pokrokovou orientaci vědy počínaje odhalením nepravosti rukopisů, k projednání návrhu na jmenování G. A. Lindnera řádným profesorem filozofie a pedagogiky. Po dvou marných pokusech za kutnohorského působení, kdy se proti habilitačnímu řízení postavily konzervativní kruhy fakulty a zejména církevní hierarchie, došlo k urychlenému jmenování již 13. srpna 1882 a 12. listopadu 1882 se konala slavnostní uvádějící přednáška o tehdejšímu stavu filozofie ve světě se zvláštním důrazem na význam Ch. Darwina a R. Spencera ve vývoji vědy a lidského myšlení vůbec. Tato přednáška zdaleka nenáleží k nejlepším z Lidnerova univerzitního působení. Metodologicky i obsahově má řadu sporných míst. Zejména však širší učitelská veřejnost, kromě jejího křídla pod vedením komeňiologa a ředitele pražských škol F. J. Zoubka, přivítala Lidnerovo jmenování a počátky jeho pedagogické činnosti na univerzitě velmi kladně.

Na základě dosavadního statutu z r. 1876 připravil G. A. Lindner v koordinaci s činností O. Willmanna jako ředitele pedagogického semináře německé univerzity a za spolupráce J. Durdíka, jehož činnost politická, pedagogická i vědecká přinášela napříště Lindnerovi nemalé nesnáze, text statutu pedagogického semináře při české univerzitě. Dne 18. listopadu 1882 byl statut předložen ke schválení a výnosem vídeňského ministerstva č. 19812 ze dne 29. prosince 1882 byl uveden v platnost.

Stanovy seminářů filozofické fakulty jsou obecně pokládány za hlavní úřední normu pro kritickou analýzu jejich činnosti pedagogické i vědecké.¹⁰⁾ Nejen z tohoto aspektu, ale také z aspektu zvláštního poslání pedagogického pracoviště jako pracoviště společného všem ostatním seminářům fakulty a z aspektu vývoje české pedagogiky jako vědy je třeba statutu pedagogického semináře české univerzity, platného v podstatě až do období buržoazní republiky, věnovat větší pozornost.

Obecné pokyny pro stanovy seminářů byly určeny ministerstvem kultu a vyučování ihned po reformě středního a vysokého školství po r. 1849. Měly být zřizovány jako vědeckopedagogická pracoviště řízená a financovaná prostřednictvím rektorátu přímo ministerstvem. Spolu s důrazem na přípravu k učitelství na středních školách bylo ve smyslu novohumanistické reformy německých vysokých škol a na základě požadavků podnikatelské buržoazie na spojení vědy s potřebami kapitalistické ekonomiky zvýrazněno uvádění studentů do samostatné vědecké práce. Organizační formou k realizaci těchto změn ve vysokoškolské pedagogice měla být napříště praktická seminární cvičení, a to ústní i písemná.

Jedenáct bodů Willmannova statutu z r. 1876 (Statuten des pädagogischen Seminars an der Universität Prag¹¹⁾) je v podstatě základem pro Lindnerův statut z r. 1882 (Stanovy pedagogického semináře při c. k. české univerzitě

v Praze¹²)), který je jeho autorem podrobněji komentován v článku O významu pedagogického semináře při univerzitě ve Sborníku pedagogického semináře při české universitě, jedinečném dokladu pedagogické a vědecké pohotovosti Lindnerova řízení semináře v letech 1882–1885.¹³) Ministerské fondy zmíněného ústředního archívu Rakouska registrují tištěný statut pedagogického semináře německé univerzity v Praze z r. 1887, k němuž je přiložen Willmannův rukopis z 19. března 1887 (Statuten des pädagogischen Seminars an der Universität mit deutscher Vortragssprache zu Prag¹⁴)).

V Lindnerově článku z r. 1886¹⁵) je statutární teze o samostatném přístupu k vědecké pedagogice jako podmínce pro zkvalitnění způsobilosti pro učitelství zvýrazněna tezí syntetického rázu o pedagogickém semináři jako „ohnisku oněch vychovatelských myšlenek, jež nyní stojí v popředí společenského vědomí.“¹⁶) Touto formulací, která spojuje funkci pedagogickou a vědeckou s aktuálními požadavky idealizované a současně kritizované kapitalistické společnosti, Lindner posunul podstatně vpřed dosavadní formulace nejen v oblasti pedagogiky, ale i v oblasti společenských věd na univerzitě vůbec. Podobně je tomu se zvýrazněním úlohy pedagogického semináře jako českého, dokumentujícího znovu vztah autora ke kulturním a vědeckým snahám v rodné zemi a vyvracejícím námitky o neutralitě k problematice tehdy velmi závažné. Lindner je si také dobře vědom specifčnosti úlohy pedagogického semináře v nově se utvářející fakultě jako můstku mezi teorií a praxí, zatímco další semináře jsou zaměřeny jednostranně k vědní problematice aprobací. Proto mu v tomto kontextu na rozdíl od většiny dalších formulací v jeho díle z 80. let vystupuje pedagogika jako věda praktická a jako „umělecká nauka“.

Téměř shodně jsou ve statutu z r. 1876 a ve statutu z r. 1882 — podobně také ve statutu slovanského semináře z r. 1880¹⁷) — formulovány podmínky přijetí do semináře, bezplatné členství v semináři a obsah seminárních cvičení i metody práce.¹⁸) Lindnerův článek v uvedeném sborníku z r. 1886 nad četbu a výklad pedagogických spisů, zejména podle Willmanna spisů filozoficko-pedagogických, výklad školských zákonů a nařízení, klade diskuse o písemných pracích členů semináře, v nichž je respektována aprobace a individuální zaměření studia, a spolu s rozhovory o pedagogické problematice v nich spatřuje možnost uplatnění dialogu a „parlamentární“ formy jednání. Tím podobně jako Willmann podstatně změnil dosavadní průběh filozofických a pedagogických seminářů na fakultě. Z hlediska pedagogiky vysokých škol hovoříme o vhodných podnětech k aktivizaci výuky za podpory vynikajícího vysokoškolského učitele.

Jak byly realizovány stanovy semináře? Jak tuto úřední normu převyšovaly Lindnerovy podněty k vlastnímu průběhu seminárních cvičení?

Pravidelné úřední zprávy předkládané ministerstvu počínaje mimořádně 8. březnem 1883¹⁹), obsah sborníku z r. 1886, zápisy přednášek a seminářů i osobní vzpomínky absolventů semináře, mezi nimiž na jedné straně nacházíme F. Drtinu, F. Čádu, F. Groha aj., a na straně druhé J. Kliku a další učitele, hovoří o průměru 12 členů semináře²⁰) a o tvůrčím pracovním ovzduší. Tematika byla podobně jako ve Willmannově semináři před r. 1882 a po rozdělení univerzity²¹) zaměřena k problematice pedagogiky obecné a jejích dějin se

zvláštní orientací k pedagogice středního školství. Tak např. seminární práce F. Groha, budoucího profesora klasické filologie na filozofické fakultě české univerzity, o významu Rousseauovy pedagogiky byla G. A. Lindnerem navržena k udělení zvláštního stipendia.²²⁾ Podobně tomu bylo s písemnou prací o významu Helvétia pro pedagogiku, jejíž tematika byla pro vídeňské ministerstvo jevem nepřijatelným. Písemné práce, jejichž výběr byl Lindnerem publikován ve sborníku z r. 1886, byly dále věnovány problematice vývoje gymnázia v monarchii a v českých zemích, úkolů formálního vzdělání na gymnáziu, společenské funkce gymnázia, vztahu třídního učitele a učitelů dalších předmětů, zkoušky průběžné i maturitní, obsahu vzdělání a metod vyučování apod.

Lindner i Willmann přispěli ke kritice stavu vládou privilegovaného „školství gymnaziálního“, jehož rozhodnější úpravu ministerstvo odsunovalo až do Marchetovy reformy v r. 1908. Právě tuto úpravu, především v oblasti obsahu vzdělání a metod vyučování, předcházely některé odstavce písemných prací Lindnerova semináře.

O Lindnerovi je známo, že precizně připravoval každou svou vyučovací hodinu na gymnáziu v Cejli a na učitelském ústavu v Kutné Hoře. Tuto pečlivost, motivovanou především Herbartovou tezí o výchovném vyučování, přenesl do svého působení na univerzitě. V mnohém připomínala obsah složky v závěti J. Gebauera, kterou tento vynikající vysokoškolský učitel a vědec nazval „Látky seminární“ a která jako dosud neznámý pramen pokrokové tradice pedagogiky vysokých škol přináší cenná pozorování o průběhu seminárních cvičení a o studentech fakulty.²³⁾ Podobně mezi Lindnerem a členy jeho semináře byly navazovány pedagogické, vědecké i osobní kontakty, jejichž částí byla mj. péče o studenty z nižších společenských vrstev. Tak např. společně s „komitétem členů semináře“ věnoval výtěžek sborníku z r. 1886 „Spolku pro podporování chudých filozofů“.²⁴⁾

Mezioborová funkce pedagogického semináře na fakultě vedla Lindnera k navázání kontaktů s profesory a docenty tradičních i nových filozofických disciplín a s představiteli dalších seminářů. I nadále trvaly odborné i osobní rozpory s J. Durdíkem, teprve 32letý filozof a sociolog T. Masaryk mu byl vzdálen antiherbartovským pojetím vědy, O. Hostinský se mu jevil jako nadaný adept vědy, k níž G. A. Lindner v r. 1868 přispěl studií o Schillerovi jako estetikovi, a četné předsudky řady členů profesorského sboru fakulty byly alespoň částečně zmírňovány dobrozdáním G. A. Lindnera o poslání pedagogického semináře na fakultě a zájmem o metody řízení jiných seminářů, zejména historického semináře, kde mohl poznávat první výsledky pozitivistické školy J. Golla.

Lindner byl examinátorem při rigorózních zkouškách z filozofie, a to společně s J. Durdíkem a T. Masarykem. Rigorózní disertační práce přímo z pedagogiky v tomto období nebyla předložena. Lindner se podílel na řízeních k dosažení hodnosti docenta a profesora. Návrh na udělení venia docendi pro obor středoškolské pedagogiky P. Durdíkovi, bratru J. Durdíka, byl v první fázi zamítnut Lindnerem i Masarykem a stal se předmětem vyhocených zápletek akademických i politických.²⁵⁾

Krátkodobá Lindnerova činnost v pedagogickém semináři měla dobrý zvuk

nejen na univerzitě ve Vídni, ale i v Lipsku, a jméno prvního českého profesora filozofie i pedagogiky se stávalo pojmem mezi učitelstvem a studentstvem dalších slovanských národů v monarchii včetně Slovenska. Prostřednictvím sborníku z r. 1886 i tam pronikla moudrá slova jeho redaktora o smyslu činnosti nového pracoviště pedagogiky, znovu a znovu přesvědčující o nutnosti spojit teorii s praxí zejména prostřednictvím cvičné školy a pedagogické praxe. Proti námitkám z vládních míst bránil tuto koncepci další tezí o zrání této ideje semináře, která souvisí s uznáním pedagogiky jako vědy.

V těchto souvislostech věnujeme pozornost zaměření přednáškové a vědecké činnosti G. A. Lindnera v letech 1882–1887, jež s činností v řízení a programu pedagogického semináře tvořila nerozlučnou jednotu. Přitom nelze ponechat stranou nové podmínky pro realizaci pedagogické složky studia na filozofických fakultách v monarchii, jež vstoupily v platnost ve studijním roce 1884–1885.²⁶⁾ Tyto podmínky ovlivnily Lindnerovu pedagogickou a vědeckou činnost. Bohužel předčasná smrt a předcházející nemoc mu dovolily, aby v podstatě jen po dva roky mohl srovnávat podmínky před r. 1884, novou úpravu, poměry na jiných univerzitách v cizině a vlastní koncepci.

Přesto článek ve sborníku z r. 1886 posoudil „nejnovější předpis o zkoušení kandidátů učitelství na gymnáziích a reálkách“ velmi kriticky a postavil jeho autora proti ministerské normě. Znalec problematiky vzdělávání učitelstva jako celku, za nějž byl Lindner ministerstvem i odborníky v monarchii pokládán, poukázal, že „vzdělání pedagogické“ je i nadále jen kulisou „vzdělání odborného“, postrádající klauzurní nebo ústní zkoušku z pedagogiky a slučující pedagogiku s filozofickými disciplínami.²⁷⁾ Na tomto základě Lindner kritizoval i dosavadní praxi při realizaci zkušebního roku po státních zkouškách na fakultě a označil ji jako „pedagogický naturalismus“.²⁸⁾ Zároveň však ponechal stranou důležité odstavce této směrnice, prodlužující studium na filozofických fakultách na čtyři roky (kvadriennium) a vytvářející jednotné státní zkušební komise pro gymnázia i reálky.²⁹⁾

Lindnerova vědecká a publikační činnost v tomto období shrnovala výsledky publikační činnosti v Cejlu a v Kutné Hoře, jak o tom svědčí zejména G. A. Lindnera drobné články pedagogické a psychologické z r. 1885, a současně na základě univerzitních přednášek³⁰⁾ připravovala texty nové, jimž konečnou podobu dal J. Klika (Pedagogika na základě nauky o výchově přirozené, kulturní a mravní z r. 1889 a Prof. dr. G. A. Lindnera přednášky na filosofické fakultě české university v Praze z r. 1890). Z období po uvedené úpravě vzdělávání učitelstva středních škol jsou dosud nepublikované přednášky Pedagogika gymnasiální, které zaznamenal F. Čáda.³¹⁾ K tomu přistupují jednotlivé články v učitelském a pedagogickém tisku a projevy k učitelstvu, zejména k valnému sjezdu učitelskému na Moravě (v Brně) r. 1883.³²⁾

Jestliže již ve studii o vysoké škole pedagogické z r. 1874 a v úvodním článku v časopise Paedagogium z r. 1879 Lindner formuloval základní východiska vztahu výchovy, vzdělání a společnosti včetně sociální otázky a národní výchovy ve smyslu pedagogického optimismu v podmínkách kladů i záporů kapitalistické společnosti 70. a 80. let 19. stol., jmenovitě v projevu k moravským

učitelům v druhém roce svého univerzitního působení tato východiska podstatně zpřesnil a učinil je i jednou ze základních tezí přednášek z obecné pedagogiky. Rozporůplné krédo bylo vysloveno univerzitním profesorem právě k učitelstvu, v jehož středu se připravoval k úloze organizátora učitelského hnutí a propagátora maloburžoazní antiherbartovské pedagogiky J. Úlehla na straně jedné a k němuž patřil P. Krkoška jako první průkopník socialismu mezi učiteli na straně druhé.

Lindnerovo krédo mělo v pozadí kritiku okovů a válek, „tísň a bídy“ průmyslové společnosti. I když respektovalo aspekt národohospodářský a v budování prvních velkých staveb moderní společnosti spatřovalo nástroj k dokonalejšímu životu lidových vrstev, odmítalo zásadně ekonomizující interpretaci hybných sil vývoje společnosti jako část nepřijatelného filozofického materialismu. Výše uvedené negativní jevy kapitalistické společnosti přijímalo jako pedagogický problém, který bude řešen reformou školství. Zejména Komenský a Pestalozzi se v tomto smyslu stali průkopníky „nové epochy lidstva“.

Lindner podobně jako stoupenci raného a pozdního utopického socialismu i jako klasické buržoazní pedagogiky určil výchově a vzdělání úlohu nástrojů k vytváření blahobytu moderní společnosti, počínaje urychlenou likvidací negramotnosti. Tato idealizace základních jevů života společnosti vedla jinak velmi realisticky uvažujícího filozofa a pedagoga se sociologickou erudiicí k charakteristikám základního školství jako „pyramidální stavby“, „velké dílny národní výchovy“ a k jednostrannému zdůraznění úlohy některých vládců evropských států při jejich budování.

Lindner v protikladu k některým tezím svého předcházejícího díla v oblasti filozofie, sociologie a pedagogiky a s výše uvedenou kritikou rozporů kapitalismu 70. a 80. let 19. stol. stavěl výchovu a vzdělání nad problémy doby a ve snaze o odstranění nežádoucích důsledků školskopolitických bojů této doby je chtěl neutralizovat. Jde o realistické poznání souvislostí mezi školstvím, pedagogikou a politikou církví, států a politických stran v minulosti a přítomnosti na straně jedné, které je anulováno tezí o odstranění těchto rozporů pro futuro na straně druhé. Je to další důkaz obcházení aktuální problematiky prostřednictvím svérázných gnozeologických a etických pravidel autora, který do tohoto „začarovaného kruhu“ znovu vstoupil již v úvodní přednášce na univerzitě.

Lindnerovo dílo je také v univerzitním období výrazně poznamenáno hlubokými rozpory doby a buržoazní ideologie. Jeho autor byl rozhořčen rozdíly v životní a vzdělanostní úrovni jednotlivých vrstev společnosti a vyslovoval nespokojenost s nedostatky ve veřejném životě a jmenovitě ve školství. Stavěl se statečně proti byrokratismu, klerikalismu, šovinismu a podceňování úlohy učitelstva. Současně byl ve své teorii a praxi bytostně přesvědčen o správnosti postupného zdokonalování kapitalistické společnosti, v níž, jak jsme naznačili, spatřoval naplnění idejí o moderní průmyslové společnosti a tzv. pedagogickém věku. Názory tohoto druhu byly, i když právě v 80. letech 19. stol. kulminovalo studium Spencerova evolucionistického pozitivismu, i nadále podepřeny především mravními postuláty Herbartovy abstraktní etiky. Herbart zůstává nadále i hlavním stavebním kamenem Lindnerova úsilí o posunutí obecně

teoretických a metodologických problémů pedagogiky směrem k pokrokovější metodologii společenských věd včetně Wundtových zkušeností s použitím jednodušších experimentů při ověřování hypotéz v oblasti didaktiky.

Studie Z metodologické encyklopedie pedagogiky z r. 1884 je první větší studií o problematice metodologie pedagogiky v českých zemích. Máme-li na zřeteli dnešní historickokomparativní měřítko, je možno hovořit o přímém i nepřímém kontextu Lindner — částečně Kádner — Chlup — Váňa a tímto měřítkem přesněji lokalizovat význam Lindnerova průkopnického díla, které nevyniká původností a ve většině odstavců je svědectvím závislosti na německé pedagogice 60. a 70. let 19. stol. i rozpaků autora ve sféře terminologické i obsahové.

Lindner v této studii i nadále vychází z vnitřního dělení pedagogiky jako vědy na pedagogickou problematiku historického rázu, v níž historický přístup k relativně mladé vědě pokládá za dosud nejpresnější, a na pedagogickou problematiku systematickou, v níž mimořádné postavení má pedagogika filozofická, vysvětlující mj. zejména terminologický posun pojmu metodologie směrem k pedagogické hodegetice a také didaktice.

Počínaje J. Klikou významnější interpreti Lindnerova díla jako celku (jmenovitě J. Uher jako pedagog a J. Král jako filozof a sociolog) postřehli, že právě za univerzitního působení tento pozoruhodný doklad vývoje a stavu české vědy 2. pol. 19. stol. neobyčejně rychle uzrával a že v podobě Pedagogiky na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním se stal opěrným bodem dalšího vývoje české pedagogiky jako vědy i jako disciplíny vzdělávání učitelstva. Z. Nejedlý jako mimořádně významný znalec doby včetně dějin školství a dějin učitelstva i jako vědecký portrétista postav české pedagogiky od Komenského přes Lindnera, Drtinu, Kádnera ke Chlupovi charakterizoval tuto publikaci jako „knihu v dějinách naší pedagogiky přímo epochální, neboť tu se postavil na moderní tehdy stanovisko evoluční, spencerovské, a vyvolal tím v naší pedagogice zcela novou školu, v čele s J. Úlehlou.“³³⁾

Užijeme-li výše zmíněného historickokomparativního měřítko, možno o této vysokoškolské příručce hovořit jako o první všestranněji koncipované publikaci v oblasti pedagogiky v českých zemích vůbec a o vlastním počátku rozvoje pedagogiky jako vědy v zemi, která v 17. stol. dala Evropě a světu první logicky zdůvodněný systém pedagogiky. Odtud vede cesta ke Kádnerovým Základům obecné pedagogiky z první poloviny 20. let 20. stol. a k Pedagogice a Středoškolské didaktice O. Chlupa z let 1933—1935. Navíc jde o jeden z hlavních zdrojů pokrokové pedagogiky, z nichž po r. 1948 čerpaly začátky marxistické pedagogiky.

Pokud jde o strukturu Pedagogiky, navazuje na metodologickou studii z r. 1884. Pokud jde o její obsah, spojuje na rozdíl od Lindnerových učebnic pro učitelské ústavy z období kutnohorského problematiku základů pedagogiky, didaktiky a vlastní teorie výchovy a připojuje k nim i tzv. tvarosloví pedagogické, tj. nauku o útvarech, formách výchovy počínaje rodinou a funkcí domácího učitele. Pokud jde o zdroje pedagogického poznání, je v nich pokrokově skloubena vlastní učitelská zkušenost s nevšedním přehledem filozofické, etické, sociologické, psychologické a estetické orientace v tehdejší evropské pe-

dagogice. Toto propojení teorie s praxí je opřeno o nový, kvantitativně i kvalitativně vyšší stupeň snah o návaznost dílčích prvků pedagogiky Komenského, Herbartovy, Diesterwegovy a zejména Spencerovy s mechanisticko-materialistickým učením o výchově a vzdělání C. A. Helvétia, s darwinismem i novými poznatky v oblasti biologie, fyziologie vyšší nervové činnosti a psychologie, jmenovitě psychologie vývojové. Jde o propojení, které je zdrojem dalších rozporů světonázorových, metodologických i rozporů při řešení dílčích problémů didaktiky a teorie výchovy. Nezapomínejme, že Lindnera právě v tomto období vědecké práce doslovně vábil pokus H. Spencera, typického představitele anglické buržoazní vědy a teorie privilegované střední školy, o tzv. filozofii a pedagogiku syntetickou, „budovanou na nových základech myšlenkových a na zříceninách kácejícího se starého světového názoru“.³⁴⁾

Přitom se tato „syntéza“ staví kriticky ke všem extrémům pedagogiky v minulosti i přítomnosti, včetně Rousseauovy teorie přirozené výchovy a Spencerova výchovného liberalismu.

Místo G. A. Lindnera ve vývoji české sociologie a jejího uplatnění v pedagogice již dříve výstižně charakterizoval zejména K. Galla.³⁵⁾ Znovu je však třeba podtrhnout funkci Pedagogiky v rozšíření Herbartova modelu pedagogiky na základech etiky a psychologie o sociologii, třeba Spencerovy jednostranné orientace, a zdůraznění sociální úlohy výchovy a vzdělání.

Byla v Lindnerově Pedagogice z r. 1888 rezidua Herbartovy etiky, psychologie a pedagogiky činitelem podstatným? Odpovídáme jednoznačně, že ano. Byl Herbart překonán tímto posledním Lindnerovým dílem? Odpovídáme jednoznačně, že ano. Stal se Spencer jako filozof, psycholog a pedagog činitelem, který u Lindnera překonával Herbartu? Odpovídáme jednoznačně, že ne. Právě v těchto souvislostech se domníváme, že se bude třeba vracet ke stále přesnějšímu výkladu výše zmíněné „syntézy“, kterou každá věda v určitém období svého vývoje musí provést, aby mohla jít dále ve smyslu společenského a vědeckého pokroku. Lindner po pětiletém působení na univerzitě od dokončení svého díla musel odejít. Přesto tuto syntézu alespoň naznačil, i když s mnohými protiklady a otevřenými otázkami.

Definitivně je třeba skoncovat s přežívající tezí části západoněmecké pedagogiky o Lindnerovi jako zjednodušeně chápaném žáku Herbartovy pedagogiky. Podobně je tomu s tezí o Lindnerovi jako sloupu německého herbartismu v rakousko-uherské monarchii. Stačí poukázat na Lindnerův kladný vztah ke kritice ortodoxního německého herbartismu v díle jeho vídeňského přítele a pedagoga demokrata F. Dittesa, abychom tuto tezi odmítli. Proti tomu je třeba nastolit tezi o Lindnerovi jako budovateli české buržoazní pedagogiky, jehož význam je více než středoevropský. K dovršení tohoto díla došlo právě v univerzitním období Lindnerovy činnosti.

Jako budovatel první institucionální základny české pedagogiky, jako vysokoškolský učitel tohoto tehdy mladého vědního oboru a jako autor Pedagogiky z r. 1888 náleží Lindner mezi klasiky české pedagogiky po boku díla Komenského a díla O. Chlupa.

Vývoj pracoviště, kterému Lindner dal koncepci i počáteční náplň, v podmínkách kapitalismu v rakousko-uherské monarchii před r. 1918, v buržoaz-

ním Československu v letech 1918—1939 a zejména v podmínkách budování socialistické společnosti po r. 1948 je svědectvím dobré setby a užitečného díla.

POZNÁMKY

¹⁾ Österreichisches Staatsarchiv, Abteilung Allgemeines Verwaltungsarchiv, Zahl 4855, Jahr 1885 5 A Prag, Blätter 1—22, Jahr 1875—1887 5 A Prag, Blätter 1—176 (Ministerium für Cultus und Unterricht). — Archív KU v Praze, fond Akademický senát 1882—1951, osobní spisy G. A. Lindnera etc. — Archív Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze, fond G. A. Lindner etc.

²⁾ Jmenovité studie Jana Uhra, Josefa Krále a Josefa Cacha — Karla Dvořáka (viz literatura).

³⁾ Sborník katedry pedagogiky FF KU v Praze *100 let pedagogiky na FFP UK*, za redakce R. Sedláře. Máme na zřeteli zejména studie J. Cacha a K. Gally.

⁴⁾ Jako jediný do počátku 70. let byl zřízen seminář pro klasickou filologii. Následoval seminář historický z r. 1873, seminář pro germánskou a románskou filologii z r. 1874, seminář pro matematiku z r. 1875 a teprve v r. 1880 vznikl seminář pro slovanskou filologii jako první pedagogické a vědecké pracoviště s českým jazykem vyučovacím.

⁵⁾ Dne 23. prosince 1875 byl na návrh na podkladě E. Czerkawského, univ. profesora a poradce ministra, projednán v ministerstvu a od 20. září 1876 vstoupil v platnost. Viz Erlass des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 12. Januar 1876, Z. 20 637 ex 1875 an 1. den Statthalter für Böhmen, 2. das Decanat der philosophischen Fakultät in Prag, betreffend die Errichtung eines Pädagogischen Seminars an der Universität in Prag. Statut byl tímto nařízením považován za provizorní.

⁶⁾ Poprvé přeloženo J. Cachem v publikaci Cach, J. — Dvořák, K.: *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*, Praha 1970, s. 107—129 (Vysoká škola pedagogická).

⁷⁾ Přeloženo J. Kyráškem a V. Pařízkem v cit. publ., s. 143—158 (*Základní otázka školské pedagogiky*).

⁸⁾ Lindner, G. A.: *Enzyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde mit besonderer Berücksichtigung des Volksschulwesens*, 2. u. 3. Aufl. Wien u. Leipzig 1884, s. 601—608. Je to další doklad pilné a svědomité práce pedagoga a vědce, jež byla přípravou jeho univerzitní činnosti po r. 1882.

⁹⁾ Viz pozn. č. 1.

¹⁰⁾ Předměty aprobace — pedagogika jako věda o výchově a vyučování s orientací filozofickou, historickou a sociologickou a na základě přednášek, teoretických cvičení v pedagogickém semináři a cvičení ve škole, příp. metodického semináře.

¹¹⁾ Viz zejména Kazbunda, K.: *Stolice dějin na pražské univerzitě*, I—III, Praha 1965—1968, a sborník *100. výročí založení semináře pro slovanskou filologii na UK v Praze*, Práce z dějin slavistiky VII, uspořádal J. Petr, Praha, UK 1979.

¹²⁾ Viz pozn. č. 1.

¹³⁾ Viz pozn. č. 1. a dále uvedený sborník z r. 1886.

¹⁴⁾ *Sborník pedagogického semináře při české universitě*, Praha 1886, s. 3—6. Za red. G. A. Lindnera.

¹⁵⁾ Viz pozn. č. 1. Základem textu je Willmannův statut z r. 1876.

¹⁶⁾ Viz pozn. č. 13.

¹⁷⁾ Viz pozn. č. 13, s. 6.

¹⁸⁾ Přílohy. Připravil Th. Syllaba. In: *100. výročí založení semináře pro slovanskou filologii na UK v Praze*, s. 155—159.

¹⁹⁾ Po dvou semestrech řádného zápisu se uchazeč podrobil kolokviu s ředitelem se-

mináře a po přijetí byl povinen pravidelně po 3 semestry účastnit se 2 hodin týdenních cvičení. Neplnění povinností vedlo striktně k vyloučení ze semináře.

²⁰⁾ Jde o zprávu za zimní semestr studijního roku 1882–1883. Viz pozn. č. 1.

²¹⁾ Filozofická fakulta měla tehdy relativně malý počet studentů. Tak např. ve studijním roce 1877–1878 zapisovalo ze 103 řádných studentů jen 23 přednášky v českém jazyce.

²²⁾ Podle zprávy in 1) měl Willmannův seminář na německé univerzitě v průměru 20 studentů. Činnost semináře mj. navazovala na přednášky o tzv. praktické pedagogice, zaměřené pochopitelně především k třídně i školskopoliticky privilegovanému gymnáziu a reálce.

²³⁾ Všechny uvedené statuty obsahující ustanovení o stipendiích. V počátcích semináře mu ministerstvo udělilo 6 stipendií po 50 zl. za semestr, což nebyla pro studenta fakulty zanedbatelná částka.

²⁴⁾ Syllaba, T.: *Vznik a význam semináře pro slovanskou filologii v Praze*. In: *100. výročí semináře pro slovanskou filologii*, s. 115–152.

²⁵⁾ Členy komitétu byli mj. F. Groh a J. Klika. — Filozofická fakulta měla již tradičně třídní a sociální složení studentů, které ji podstatně odlišovalo od tzv. majetných fakult, tj. fakulty lékařské a právnické.

²⁶⁾ Archív KU v Praze, fond Akademický senát 1882–1951.

²⁷⁾ Podle rozhodnutí císařského dvora ze dne 1. února 1884 byl vydán ministerský výnos ze dne 27. února 1884. Podle směrnic Exnerovy-Bonitzovy reformy bylo dosud realizováno studium v trienniu v jedné z pěti aprobací. Po dvou domácích a dvou klauzurních pracích a po ústní státní zkoušce v rozsahu aprobace, jimž předcházelo osvědčení o filozofickém a pedagogickém vzdělání (včetně písemné domácí práce z pedagogiky a didaktiky a přednášky na zkoušku), pro suplenty gymnázií a reálků měl být uskutečněn bezplatný zkušební rok.

²⁸⁾ *Sborník pedagogického semináře při české universitě* z r. 1886, s. 4.

²⁹⁾ Tamtéž, s. 5.

³⁰⁾ Následoval úbytek studentů a nedostatek kvalifikovaných středoškolských učitelů.

³¹⁾ Jde o přednášky z oblasti filozofie (noetiky, logiky, etiky), psychologie, pedagogické psychologie, pedagogiky a dějin pedagogiky včetně zvláštní pozornosti k dílu J. A. Komenského, J. F. Herbarta a H. Spencera, didaktiky včetně úvodu do metodik gymnazijních předmětů, úvodu do pedagogiky středního školství se zvláštním zřetelem ke gymnáziu. V letním semestru studijního roku 1883–1884 Lindner přednášel „Metodologickou encyklopedii pedagogiky“ a od zimního semestru studijního roku 1885–1886 „Základy vědecké pedagogiky“, přípravný text k posmrtné *Pedagogice* z r. 1889.

³²⁾ *Pedagogika gymnasiální*. Záznam přednášek G. A. Lindnera na FF v r. 1885, pořázen F. Čádou. Rukopis Památníku národního písemnictví v Praze. Diplomová práce R. Tichánkové na FF KU v Praze y r. 1970.

³³⁾ G. A. Lindner: *K valnému sjezdu učitelskému na Moravě r. 1883*, Komenský XI, 1883, č. 30. přetisk in: G. A. Lindnera *drobné články pedagogické a psychologické*, Praha 1885, s. 255–256.

³⁴⁾ Nejedlý, Z.: *T. G. Masaryk III*. Na pražské univerzitě. Praha 1935, s. 120–121.

³⁵⁾ G. A. Lindner, Herbert Spencer. In: G. A. Lindnera *drobné články pedagogické a psychologické*, Praha 1885, s. 192–197.

³⁶⁾ Galla, K.: *Úvod do sociologie výchovy*, Praha 1967.

LITERATURA

Archivní fondy uvedené v pozn. 1).

Cach, J. — Dvořák, K.: *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*, Praha 1970.

Dílo G. A. Lindnera z let 1882—1887. Viz text poslední části studie.

Klika, J.: *Z pedagogického semináře české university*, čas. Česká škola VI. 1883, č. 8.

Král, J.: *G. A. Lindner. Život a filozofie*, Praha 1939. — Týž: *Studie o G. A. Lindnerovi*, Bratislava 1930.

Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze und Verordnungen, Bd. 2, Wien 1883.

Sborník pedagogického semináře při české universitě, Praha 1886. Uspořádal G. A. Lindner.

100. výročí semináře pro slovanskou filologii. Práce z dějin slavistiky VII, Praha (KU) 1979. Uspořádal J. Petr.

Uher, J.: *Myšlenkové dílo Lindnerovo*, Praha 1924.

ИОЗЕФ ЦАХ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ СЕМИНАР ЧЕШСКОГО УНИВЕРСИТЕТА В ПРАГЕ В 1882 – 1887 гг.

Задачей очерка является стремление выяснить на основании не разработанных еще архивных фондов, в частности, фондов бывшего Министерства культа и образования в Вене, возникновение и зачатки педагогического семинара Чешского университета в Праге после 1882 г., затем уточнить существующую оценку организаторской, педагогической и научной деятельности Г. А. Линднера (1828–1887) как первого директора семинара и основоположника чешской буржуазной педагогики как науки, и показать в связи с эти проблематику подготовки и образования учителей средних школ и учителей вообще, как пример стремления к слиянию теории с практикой.

Больше чем столетняя традиция преподавания педагогики в университете им. Карла-Фердинанда в Праге, при содействии О. Виллмана, профессора философии и педагогики, была оформлена в 1876 г. институционально как Педагогический семинар с преподаванием на немецком языке. При разделении университета на чешский и немецкий в 1882 г. возник новый Чешский педагогический семинар, руководство которым было поручено Г. А.

Линдиеру, выдающемуся педагогу в тогдашней Австро-венгерской монархии.

Очерк содержит оценку отдельных статуты и собственно деятельности семинара, директор которого и студенты уже в 1886 г. издали сборник работ семинара.

В заключение автор очерка дает оценку научной деятельности Г. А. Линднера в вышеприведенный период времени, как стремлению к сочетанию теории с практикой, к изысканию «синтеза» творчества Коменского, Гербарта, Дистервега, Спенсера, которая завершилась посмертным изданием учебника для ВУЗ «Педагогика на основе науки о воспитании естественном, культурном и нравственном» (1888), который можно назвать зачатком чешской буржуазной педагогики как науки.

О. Виллман и Г. А. Линднер были, помимо иного, также авторами важных очерков об образовании учителей.

Очерк выходит в печати совместно с Сборником кафедры педагогики Философского факультета КУ в Праге, посвященным 100-летию годовщины возникновения кафедры.

On the basis of hitherto unstudied archives material, especially that of the former Ministry of Cult and Instruction in Vienna, this study is supposed to throw light on the establishment and the first years of the Pedagogical Seminar of the Czech University in Prague after 1882, to make more precise the existing appraisal of organizational, pedagogical and scientific activities of F. A. Lindner (1828—1887) as the first head of the seminar and founder of the Czech bourgeois pedagogy as a science, and to bring the problems of training secondary school teachers and teachers in general into the respective contexts, as an example of the endeavours to link theory with practice.

More than a hundred-years-old tradition of reading lectures on pedagogy at Charles-Ferdinand University (after the Battle of the White Mountain) was institutionally consolidated in 1876 with the help of O. Willmann, professor of philosophy and pedagogy, in the form of a pedagogical seminar with German as the official language. A new Czech pedagogical seminar came into being with the division of the University into a Czech one and

a German one in 1882, and G. A. Lindner, who had already become a prominent figure in pedagogy in the Austro-Hungarian Empire, was put in charge of this seminar.

The study evaluates individual statues and actual activities of the seminar, whose head and students published a volume of collected seminar papers as early as 1886.

Finally, the study appraises the scientific work of G. A. Lindner as striving for linking up theory with practice, seeking a "synthesis" of the works of Comenius, Herbart, Diesterweg, Spencer, culminating in the posthumous University Textbook of Pedagogy based on the doctrine of natural, cultural and moral education (1888), marking actual beginnings of Czech bourgeois pedagogy as a science.

O. Willmann and G. A. Lindner were, besides other things, authors of important papers on teacher training.

The study is published together with a memorial volume of the department of pedagogy in the Faculty of Arts of Charles University in Prague, devoted to the centenary of the department's existence.